

«ІСТОРІОСОФСЬКІ ЕСЕ» ОЛЕГА БАГАНА

Щойно вийшла нова книга керівника Науково-ідеологічного центру ім. Д.Донцова Олега Багана, присвячена історичній тематиці: «Історіософські есе» (Тернопіль: Крила, 2022.384 с.). У жанрі публіцистичної та націософської аналітики вчений виступає вже давно, тепер це продемонстровано на основі історичної проблематики. Як зауважив сам автор, популярна есеїстика – це один із найвпливовіших жанрів у західних культурах, у нас він ще тільки розвивається. Метою цього жанру є загострити увагу читачів щодо важливих проблем національного буття, передусім щодо проблем громадянської самосвідомості, історичної пам'яті, культурної самосвідомості тощо. Кожне суспільство повинно активно переосмислювати складні проблеми, щоб постійно розвиватися, долати невірні судження та уявлення.

Це видання підготовлене й прорецензоване кафедрою історії та Науково-дослідницьким центром ім. Д.Донцова, який діє при Мелітопольському державному педуніверситеті ім. Б.Хмельницького. Передмову до

книги написав відомий одеський історик і публіцист, доктор історичних наук Олександр Музичко.

Книга складається із чотирьох розділів: «Галицькі етюди», «Націософські ескізи», «Франкознавчі нариси», «Націоналістичні акценти». Власне, названі теми вже давно розпрацьовуються О.Баганом. В кожній з них він зробив чимало. Тепер автор прагнув максимально стисло й містко осмислити різноманітні болючі проблеми, які залишаються десь не до кінця проінтерпретованими в українській науці.

Наприклад, в есеї, присвяченій темі Галичини, подано аналіз цивілізаційної специфіки регіону, його ментальної своєрідності. Автор полемізує із відомим ліберальним істориком Ярославом Грицаком, який спробував представити в одному із своїх виступів феномен Галичини як чогось «випадкового», «ущербного», «невиразного». Натомість Олег Баган, спираючись на історіософські тези видатних істориків минулого (Степана Томашівського, Івана Кревецького, Мирона Кордуби та ін.), подав багату й складну історію регіону від доби Середньовіччя як знакового для України, визначального в усі складні й важливі періоди її минулого. Галичина, на його думку, це регіон, який постійно привносив в українську культуру й самосвідомість цивілізаційні впливи Середньої Європи і через це кардинально змінював весь культурний простір України. Це було не тільки в австрійську добу (1772–1918), про що автор написав окремі есеї «Австрійський Drang nach Osten і його наслідки для України», а й у періоди Галицького князівства, Речі Посполитої, коли галицькі землі були головними провідниками ренесансних та барокових ідей.

Окремі есеї присвячені таким темам, як цивілізаційне звучання Львова як середньоевропейського міста, на чому робиться акцент, початки галицького національного відродження, яке розпочалося не від «Руської трійці», а від церковно-культурного осередку в Перемишлі (1810-1820-і рр.), проблема виокремлення субрегіону Галицьке Підгір'я, який не завжди помічають українські етнографи. Олег Баган наголошує на постаті Модеста Гриневецького (1756 – 1823), який, до слова, був пов'язаний із Дрогобичем: два роки викладав у школі при церкві Петра і Павла; саме в Дрогобичі він першим в Галичині застосовував українську мову при викладанні теологічних дисциплін.

«Націологічні ескізи» – це роздуми про такі теми, як історіософська суперечка білоруських та українських істориків щодо ролі козацтва в період кінця 16 – початку 17 ст.: О.Баган пояснює, що конфлікт між козацтвом і білоруським суспільством був закономірним наслідком етнологічного розходження між двома народами, які вступили в особні фази націогенезу, відповідно, мали відмінні цінності та ідеали – білоруси приймали ідентичність Великого князівства Литовського, а українці-козаки будували свою нову національну ідентичність; це аналіз геополітичних устремлінь Великого князівства Литовського у 14 – 16 ст., які великою мірою сформували нинішній український національний простір; це осмислення феномену польської Конституції 3 травня 1791

ОЛЕГ БАГАН

ІСТОРІОСОФСЬКІ ЕСЕ

р. як видатного маніфесту демократизму й аналіз геополітичної катастрофи, яка сталася внаслідок експансії Російської імперії, яка не тільки зруйнувала польську державу, а на століття зупинила позитивний цивілізаційний вплив Середньої Європи на український національний простір та максимально загальмувала український національний розвиток.

Олег Баган є одним із тих небагатьох українських учених і публіцистів, які ще від початку 1990-х років застерігали українське суспільство щодо загроз з боку Росії (до цього, зрозуміло, українські політики не дослухалися). Підсумком тодішніх політологічних виступів вченого стала його книга «Українська Понтида: геополітичні виміри сучасної України» (2001), в якій була теоретична відповідь на геополітичний наступ Росії, пропонувався створити систему союзів в Середній Європі, щоб послабити цей тиск. У новій книзі подано есеї на російську тематику: «Джерела російського імперіалізму: історіософські тези», «Українсько-російські «бої за історію»: тези і полеміки», «Як нам ставитися до російської культури?».

До розділу також увійшов полемічний есеї «Чому історія стає простором для маніпуляцій? (Ще раз про неолібералізм в культурі і науці)», в якому проаналізовано широкий спектр фальсифікацій української історії з боку істориків-космополітів, які працюють задля західних грантів та стипендій і тенденційно вишуковують в українському минулому приклади «тоталітарності», «фашизму», «колабораціонізму» тощо. Зауважимо, що в сучасній українській історичній науці майже ніхто не відважується критикувати неоліберальних істориків, а це позбавляє нашу науку принциповості й чесності. Тому позиція О. Багана є важливою і потрібною. Розділ доповнює рецензія на книгу відомого мовознавця з Ужгородського університету Любомира Белея «Русинський сепаратизм: націологія *in vitro*», яка представляє широку проблематику русинської ідеології як антиукраїнського проекту. Зауважимо, що О. Баган вже давно пише про закарпатську проблематику, зокрема в його попередній книзі «Актуальна націософія» вміщені ґрунтовні статті «Який народ живе за Карпатами?» і «Що таке Закарпаття у просторі націєтворення?».

Розділ «Франкознавчі нариси» склали есеї «Історична доба межі XVI – XVII ст. в оцінці І. Франка: культуроло-

логічний і націософський аспекти», «І. Франко про галицьке москвофільство», «І. Франко про українсько-польські стосунки в аспекті геополітики», «Змагання титанів і епох (До теми «І. Франко і М. Драгоманов»)». Олег Баган вельми випукло й багатогранно показує Івана Франка принциповим аналітиком, нищівним критиком антиукраїнських тенденцій, блискучим теоретиком геополітики.

У розділі «Націоналістичні аспекти» вміщені есеї «Загадки й чари Михайла Драгоманова» про велику й водночас деструктивну роль визначного українського діяча та політичного мислителя; «Актуальність державотворчих націоналістичних концепцій у творчості Дмитра Мирона» про теоретичну спадщину відомого діяча ОУН; «III Надзвичайний Збір ОУН і проблеми осмислення опортуністичних ідеологічних тенденцій в ОУН 1940 – 1950-х рр.», в якому вивчається проблема відходу від світоглядних принципів націоналізму групи членів ОУН, які дезорієнтували визвольний рух ліберальними ідеями.

До слова, ця остання тема є цілком мало проінтерпретованою в сучасній історіографії, науковці її остерігаються, вона вельми болюча, складна й водночас потрібна для розуміння історичної ситуації. В есеї «Чи є національною традицією український фашизм?» О. Баган пояснює, чому не приносить користі нинішні спроби низки українських публіцистів та істориків аполітизувати дивізію СС «Галичина». Адже ця організація була створена відвертими фашистами (Д. Паліїв, М. Шлемкевич, Ю. Крохмалюк та ін.), які повністю наслідували німецький нацизм ще від 1933 р. ОУН загалом не мала стосунку до дивізії. Надмірне роздмухування теми дивізії СС «Галичина» лише компрометує український націоналістичний рух, підмінює проблематику його осмислення.

Це лише ескізи про проблематику книги О. Багана, насправді вона містить дуже багато гостро поставлених проблем, несподіваних трактувань, переосмислень, оцінок та цікавинок. І головне – книга вчить мислити, аналізувати, дискутувати. А це – завжди розвиток і стимул.

Ігор НАБИТОВИЧ,
професор

Не бійсь. Не зраджуй. Не мовчи

Олег К. Романчук. «Не бійсь. Не зраджуй. Не мовчи»: Публіцистика воєнного часу. Вибрані тексти 2014–2019: статті, есе. – Львів: Універсум, 2020. – 608 с., 7 іл.

Умови придбання

Щоб придбати книжку, слід переказати 250 гривень (у вартість включені поштові витрати за пересилку рекомендованою бандероллю) через будь-який банк чи надіслати поштовим переказом на рахунок IBAN UA08325268000000002600744144 в ПАТ АКБ «Львів», ЄДР-ПОУ 19326603, МФО 325268. Одержувач: ТзОВ «Універсум».

Не забудьте надіслати на адресу редакції («Універсум», п/с 2994, Львів–17, 79017) копію квитанції поштового переказу чи платіжного доручення, чітко зазначивши при цьому свою адресу та номер мобільного телефона (вимога Укрпошти).

Тексти книжки відомі читачам часопису «Універсум», тижневика «Країна», інтернет-порталу «Радіо Свобода». Зібрані «під одним дахом», вони дають змогу простежити вперту, послідовну лінію автора щодо захисту національних інтересів.

Леонід Капелюшний, письменник, сценарист, публіцист